

ЗЛОСТАВЉАЊЕ И ЗАНЕМАРИВАЊЕ ДЕЦЕ – ПРЕВЕНЦИЈА И КРИВИЧНОПРАВНА РЕАКЦИЈА

АПСТРАКТ: Злостављање и занемаривање деце представљају појаву која је последњих неколико деценија у центру јавних и стручних расправа о заштити права детета. У уводном делу даје се појмовно одређење злостављања и занемаривања, указује се на одређивање старосних граница код деце, као и на ефекте које злостављање и занемаривање имају на децу. У другом делу рада указује се на различите могућности утврђивања модалитета злостављања и занемаривања деце, уз стандард грубог занемаривања. Превентивне активности јесу трећи део рада, где се дају анализа, предности и недостаци кућног праћења породице детета од (пре) рођења. Кривичноправна реакција на злостављање и занемаривање деце праћена је и истраживачким делом, где аутор, кроз доступне званичне статистичке податке, врши њихову анализу и даје закључке у вези са укупним бројем кривичних дела злостављања и занемаривања деце, даје предлоге могућег побољшања у области превенције и осврт на прикупљене пресуде и потешкоће у оцени недовољно валидних података за општије закључке. У закључном разматрању дају се предлози за унапређење постојећег стања у заштити детета од насиља, посебно превентивним мерама, едукованим професионалцима и стварањем свеобухватног система заштите деце од виктимизације.

*Редовни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: zpavlovic@pravni-fakultet.info

©2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне речи: злостављање и занемаривање деце, превентивне мере, систем заштите.

1. Увод

Од почетка 21. века сведоци смо постојања многобројних истраживања у вези са злостављањем и занемаривањем. Без обзира на објављене резултате тих истраживања, нове акумулације знања у овој области, усвојене међународне стандарде у домаћем законодавству и пракси, још увек смо без општеприхваћене дефиниције и појмовног одређења овог феномена (Павловић, 2013). Ако томе додамо и никада актуелнију дискусију о појму детета и о одговорности деце у кривичном праву, али и о појму жртве у домаћем законодавству и пракси (Коларић, 2026), нова питања се нижу, док одговора још увек нема. Често су непомирљиви ставови у вези с тим да ли треба подићи добну границу кривичне одговорности деце или је спустити, тј. треба ли граница да буде изнад 14 година или испод 14 година; како правити разлику између детета и малолетног извршиоца кривичних дела, тј. детета и пунолетног извршиоца кривичног дела. Ниједна од ових дилема не умањује позитивну обавезу државе да учествује у заштити права детета. Почетак решавања претходних питања било би поверење у институције система, међуинституционална сарадња и, паралелно с тим, реформа одређених законских решења (Pavlović, 2026).

Тек постављањем проблема у вези са злостављањем и занемаривањем деце и дефинисањем појмова, долазимо до оног што је основна идеја овог рада, а то су превенција и кривичноправна реакција. Дете се може често наћи у улози и жртве запуштања и жртве злостављања, а истовремено и извршиоца неког тешког кривичног дела. Неспорна криминолошка веза између детета и заједнице из које долази (биолошка породица, старатељска, хранитељска) и делинквентног понашања не значи да не постоји и грађанскоправна и кривичноправна одговорност родитеља. Тек кроз рад на сваком конкретном случају могуће је утврдити где се завршава лоше родитељство, а утврђује се кривична одговорност родитеља за противправне радње детета.

За сваку похвалу у Републици Србији јесу резултати у области терцијарне превенције и реакције државе након што се злостављање и занемаривање деце деси – рад сигурних кућа, прихватилишта за хитно збрињавање деце жртава, дневних боравака за децу и свратишта, или рад и активност школских тимова у спречавању адолесцентског

(вршњачког) насиља у школама. Исто тако, у раду невладиног сектора присутни су и у примени акредитовани и имплементирани програми заштите деце од насиља. Оно што, међутим, јесте проблем то је што невладин сектор није са својим активностима распрострањен по целој територији Републике Србије, те своје делатности ипак обавља углавном по моделу пројектног финансирања. Са друге стране, добро умрежен систем служби социјалне заштите не пружа у довољној мери ефикасну и довољну палету услуга. Системска и организована превенција у откривању породица у ризику и рад са тим породицама треба да буду приоритети за даљи развој. Без правовременог откривања занемареног и злостављеног детета, сва кривичноправна реакција биће узалудна јер нас догађаји из недавне прошлости и вишеструка убиства извршена од стране деце (лица млађих од 14 година) или од стране млађих пунолетних лица, обавезују да радимо и превентивно, али и да имамо спреман институционални одговор у оквиру система заштите којем тежимо (Pavlović, 2024). То значи да ефикасност у заштити не зависи примарно од кривичноправне заштите (и запређене казне) која је *ultima ratio* друштвена реакција када се последица већ десила, већ се превенција и заштита морају базирати на створеним условима за реализовање друштвених обавеза заштите права детета, па и у контексту заштите од злостављања и занемаривања.

2. Одређивање појма занемаривања и злостављања деце

Дефинисање занемаривања и злостављања није једноставно због разноврсних модалитета испољавања насиља над децом, као ни због чињенице да су понашања обухваћена овим оквиром одређена биолошким, социјалним и (кривично)правним аспектима (Павловић, 2013). И према Mandiću и Stojakoviću (1984) злостављање деце посматра се из три сличне перспективе, и то из медицинске перспективе (1), која обухвата телесне и душевне трауме које насиље оставља као последицу; из кривичноправне перспективе (2), кроз законску инкриминацију из члана 193 Кривичног законика (2005) *Запуштање и злостављање малолетног лица* и других повезаних кривичних дела; и из перспективе друштвене заштите (3), ценећи предузете мере друштва у корист жртве.

У односу на појам детета могли бисмо рећи да је дете лице млађе од 18 година, што је у потпуности у складу са стандардима конвенцијских решења и Кривичног законика (Стојановић, 2019). Међутим, релативизовање овог појма видљиво је у неким другим прописима, као што су они из области

породичноправне области, радноправне области или области људских права.

Тако се у Породичном закону (2005) у члану 23 оставља могућност малолетнику старијем од 16 година да на основу дозволе суда и констатације о достигнутој телесној и душевној зрелости може ступити у брак. Закон о раду (2005) захтева да лице које закључује уговор о раду мора имати најмање 15 година, док се према прописима о здравственој заштити дете може прегледати без знања родитеља после 15. године (иако родитељи имају обавезу да и даље брину о детету и о његовом здрављу).

Ова релативизација доводи до потребе преиспитивања кривичних дела против полних слобода у контексту претходно утврђених граница. Питање се додатно усложњава код компаративних решења и ситуација које намеће живот. Тако је у Шпанији дозвољен сексуални однос са дететом које је навршило 13 година, у Финској и у Русији старосна граница за сексуални однос јесте 16 година, док је у Турској 18 година (Павловић, 2013).

Но, у пракси реч *злостављање* производи још више дилема, у вези са његовом феноменологијом и то са физичким, сексуалним и психолошким насиљем. Злостављање (дакле, насиље над децом), да би се посматрало као кривично дело, не подразумева само контактна понашања. Већина аутора се слаже да се и неконтактна понашања могу инкриминисати као радња злостављања. Тако, на пример, шетање родитеља без одеће пред децом или ласциван сексуализовани говор могу бити радње злостављања (Павловић, 2013). Ако уз то додамо и речник који професионалци (дакле, правници који се баве казним правом) користе у јавном дискурсу, проблематика одређивања злостављања добија још више на тежини. У контексту који обрађујемо користе се и изрази *грубо занемаривање, занемаривање родитељских дужности и права, злостављање, агресивно понашање према детету, експлоатација деце, синдром претученог детета, деца жртве трговине људима, напуштање детета* и друго. Одређивање или неодређивање неког од ових или сличних понашања као злостављања према Стрингеру (Stringer, 2012) зависи од тога да ли се гледа сама радња или и последице које могу и накнадно да наступе. Овај аутор наглашава да то зависи од тога који је ниво понављања и тежине злостављања, као и од доби детета.

Оваква размишљања нужно припадају криминолошким, виктимолошким или психолошким решењима, али се из њих изводи и кривичноправни појам запуштања и злостављања детета. У позитивном националном кривичном законодавству, у члану 193 КЗ (2005) акценат

се ставља на радњу грубог занемаривања, статуса родитеља, старатеља и оних којима је дужност да се о детету старају, као и оних који дете принуђавају на рад из користољубља (Pavlović, 2026).

Упркос томе, ни у овом члану не може се утврдити шта је то злостављање, већ се апострофира грубо занемаривање и кварење детета. Оно што је јасно, то је тек да се ово кривично дело посматра као кривично дело против породице. У члану 134 КЗ (2005) законодавац делимично одређује појам злостављања и мучења, кроз оквир повреде људског достојанства и дискриминације. Ипак, и са више наведених радњи извршења у вези са злостављањем и мучењем, не добијамо потпуну дефиницију, већ се њени делови налазе код кривичног дела тешко убиство, убиство детета при порођају, тешке и лаке телесне повреде, кривично дело силовање, обљубе над дететом, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама и друго, али и кривична дела насиље у породици и трговина људима.

Додатно објашњење уз питање одређивања запуштања и злостављања деце даје се кроз дефиницију Светске здравствене организације. Према СЗО, злостављање обухвата све облике физичког и/или емоционалног злостављања, сексуалног злостављања, занемаривања или немарног поступања, као и комерцијалне или друге експлоатације, који доводе до стварног или потенцијалног нарушавања здравља детета, његовог преживљавања, развоја или достојанства, у контексту односа одговорности, поверења или моћи (World Health Organization¹).

Уз објашњење из *Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања* долазимо и до интегрисања појма емоционалног злостављања и занемаривања. Реч је о емоционалној злоупотреби, која према Ишпановић-Радојковић и Игњатовић (2011) представља „понављана понашања родитеља или старатеља, било у виду чињења или нечињења, која код детета изазивају или појачавају осећај безвредности, одбачености или неадекватности, наносе детету психолошку патњу и могу изазвати озбиљне и трајне сметње осећајног, когнитивног или социјалног развоја детета“ (стр. 42). Према овим ауторима, емоционална злоупотреба подразумева образац понашања одраслог према детету, који је стално присутан или који се понавља, али у сваком случају који није инцидентан.

На крају ове анализе, напоменимо да одређени аутори занемаривање и запостављање користе и као синоним. Тако Стрингер (Stringer, 2012) наводи да занемаривање представља случај када родитељи или старатељи не воде довољно бриге о физичком, психолошком и емоционалном

развоју детета. Међутим, ауторке Ишпановић-Радојковић и Игњатовић (2011, стр. 38), сасвим правилно поред физичког и емоционалног занемаривања и запуштања, додају и често занемарено здравствено и едукативно занемаривање. Према писању у средствима јавног информисања, занемарено је дентално старање о детету, а искуства из пандемије изазване вирусом ковид 19 само су наново отворила проблеме и дилеме у вези са имунизацијом деце. Чињеница је да наше кривично законодавство не поклања довољно пажње развоју перинаталне медицине и још увек није довољно пажње поклонило заштити од запуштања и насиља над нерођеним дететом, које свој правни субјективитет већ има препознат у компаративном законодавству (Павловић, 2022).

Додајмо и едукативно запуштање и злостављање деце, које се односи на подржавање радозналости детета, његове образовне потребе и допуштање детету да неоправдано дуго времена проводи на нетворку. Према Павловићу, виктимизација којој су деца изложена кроз говор мржње на интернету управо је резултат запуштања детета (Pavlović, 2024a).

Постављени императив за разумевањем појма злостављања и занемаривања детета није кроз изнете ставове искључиво теоријског карактера, већ има и своје практичне импликације, јер би се у наредном периоду управо кроз одредив оквир шта је то све насиље над децом, могли поставити превентивно и у циљу спречавања виктимизације деце. Стандард грубог занемаривања, како наводи Кривични законик (2005) подразумева конкретно угрожавање. Родитељи или старатељи не морају знати који су то критеријуми који одређују грубо занемаривање, већ је небрига за најбољи интерес детета више него довољан елеменат за постојање грубог занемаривања, а тиме и дететово запуштање и злостављање (Pavlović, 2026, стр. 49).

3. Модалитети превенције од занемаривања и злостављања деце

Скоро свакодневне промене социјалне климе, чести научни (али и медијски) извештаји о дечјој виктимизацији и вршење тешких кривичних дела против живота и против тела створили су услове за стварање и имплементирање нових модела превенције насиља усмерених ка деци. Искуства других земаља указују нам да је стварање тих програма неопходно, али не треба заборавити ни специфичности *sui generis* које припадају свакој заједници, па директно имплементирање није и најбољи

начин, већ је само добра основа за рад на откривању, превенирању и спречавању свих облика насиља над децом (Павловић, 2013).

Бавећи се, углавном оправдано, начинима спречавања и санкционисања физичког кажњавања деце, често се недовољно пажње поклања другим облицима виктимизације. У државама као што су САД превентивне активности имају карактер обавезности, што је уведено кроз одговарајућу легислативу. Установљавају се мере које су намењене и општој јавности, али и професионалцима који раде са извршиоцима кривичних дела и са жртвама насиља (Павловић, 2013). Као и код одређивања појма запуштања и злостављања, и код превентивних мера срећу се различите поделе, које се групишу на примарну, секундарну и терцијарну превенцију, односно генералну превенцију која се односи на породице под ризиком и превентивне мере које се предузимају након виктимизације (Petković & Pavlović, 2016). Веома је прихватљива и подела која подразумева проактивне програме према породицама у којима насиље није регистровано, односно реактивне програме према деци и породицама где је виктимизација забележена (MacLeod & Nelson, 2000).

У том контексту раздвајамо активности према деци, према ненасилним родитељима и превентивне активности које су усмерене према свим злостављачима (Павловић, 2013). Идеја о функционисању служби социјалне заштите у пуном капацитету као установа где се развијају програми за нове и младе родитеље, где се формирају породични центри и слично, заслужује посебну пажњу, те на њеном развоју треба даље радити. Развијање програма заштите који се акредитују и спроводе биће најкориснији ако се могу имплементирати у свакој заједници и за све жртве (и насилнике), док се у вези са њиховом корисности морају радити стални мониторинзи, како би резултати били и видљиви. Нашу пажњу посветићемо једном од програма превенције физичког запуштања и злостављања односно насиља над децом, имајући у виду чињеницу да је прегледом судске праксе Основних судова у Републици Србији управо то регистровано као најчешћи облик (грубог) занемаривања деце.

Програми кућних посета постојали су у нашој земљи у најосновнијем облику кроз посете учитеља средини из које дете долази, све до забрана таквих активности које су постављене позивањем на приватност и заштиту приватности. Последице које смо више пута помињали јесу позив за поновно обнављање овакве активности.

Кућне посете представљају превентивне моделе уведене још пре Другог светског рата, 30-их година 20. века у Данској, са жељом да се смањи стопа смртности међу новорођеном децом (Giardino & Knipping,

2010). Овај облик кућних посета уводи се у САД тек 60-их година 20. века (Kempe, Silverman, Steele, Droegemueller & Silver, 1962).

Професионалци у области превенције и заштите здравља кућне посете започињу већ током трудноће жене, а настављају са њима и после порођаја. Тако се стварају породични ментори у области репродуктивног здравља, пренаталних и постнаталних тешкоћа. Овде није реч само о здравственим, психолошким и социјалним услугама, већ се породици дају основна знања о дејим потребама, потенцијалима, динамици развоја и друго. Међутим, чињеница је да програми кућних посета као превентивни алат ипак не дају спектакуларне резултате. Тако се према једном истраживању које наводе Petković и Pavlović (2016) истиче да пад виктимизације у породицама које су обухваћене програмом кућних посета не мора да је у вези са њима, јер се слични подаци налазе и у групама породица које нису биле обухваћене овим програмом (Gessner, 2008). Кључни закључак из студије Дагана и сарадника (Duggan и др., 2004) јесте тај да је упркос кућним посетама редукција фактора ризика изостала. Додатно депримира податак да код већине злостављача изостаје жеља за коришћењем социјалних сервиса. Тако је стопа ревиктимизације на истом или сличном нивоу, без обзира на програм кућних посета и активности у вези с њима.

Из још увек необјављених резултата истраживања у периоду од 2020. до 2025. и правноснажних пресуда у вези са кривичним делом Запуштања и злостављања малолетног лица из члана 193 КЗ (2005), а из базе података Основних судова у Суботици, у Сремској Митровици, у Зрењанину, у Новом Саду и у Сомбору (прегледан је узорак од 129 пресуда), уочавамо да је у 72% пресуда реч о рецидивизму, да је реч углавном о деци млађој од 7 година, али да се из самог узорка не може тврдити да ли је над извештоцима кривичних дела био спроведен неки превентивни програм или није био. С обзиром на то да се углавном ради о скраћеном кривичном поступку, где је изостало образложење судске одлуке, већина података истраживачу није била доступна.

Но, без обзира на дискутабилну ефикасност кућних посета, као и на чињеницу да, нажалост, нису све породице обухваћене овим програмом, чињеница јесте да се многе породице под ризиком оваквим радом могу идентификовати, ако то већ није био случај. Финансијски аспект који овај превентивни модел подразумева не треба да нас одбије од његовог даљег спровођења. Овај концепт има необориву претпоставку да је рано детињство ризичан период у којем се дете лако виктимизира и који зато захтева посебну подршку родитељима или старатељима и супервизију

њихових односа према детету. Важност мониторинга није упитна, већ је то заштитни фактор од ране виктимизације и злостављања и занемаривања и предузимања одговарајућих мера у случају потребе. Програм превенције, базиран на кућним посетама или на другим облицима рада са децом и насилницима разликује се и по дужини трајања, док је циљ увек исти. Иако највећи број случајева остаје неоткривен, то не умањује потребу за спровођењем свих доступних модела превенције.

У односу на наставак праћења породице и других облика рада са насилницима и жртвама, јасно је да треба уз компаративна искуства размотрити и реформисане моделе процене ризика од запуштања и злостављања деце, имајући у виду чињеницу да све до наступања забрањене последице, насиља над децом често остају у *четири зида*, па је ово проблем који захтева посебну пажњу и решавање. О некадашњем моделу праћења породице из које долази дете требало би у савременом облику продискутовати и сагледати могућности његове поновне актуелизације, како би се модел превенције одржавао у континуитету.

4. Кривичноправна реакција на запуштање и злостављање деце

Подаци о злостављању и занемаривању деце дуго су се бележили у општем извештају Врховног јавног тужилаштва (раније Републичко јавно тужилаштво), да би се тек од 2023. године ови подаци издвајали кроз Периодичан извештај о поступању јавног тужилаштва по кривичним делима из члана 184 *Посредовање у вршењу проституције*, члана 193 *Запуштање и злостављање малолетног лица* и члана 388 *Трговина људима извршеним на штету малолетних лица* Кривичног законика (2005). Овај Извештај представљен је и израђује се уз подршку мисије ОЕБС канцеларија у Београду. Иако је реч о деци и породици, у овом посебном извештају не наводе се подаци из члана 193, из става 1 *Запуштање и злостављање малолетног лица*, иако је грубо занемаривање и запуштање детета од стране одговорног лица које не спроводи своје дужности збрињавања и васпитавања детета од изузетног значаја за предузимање мера у вези са спречавањем виктимизације детета.

Према наводима Pavlovića (2026) а у складу са подацима који су јавно доступни на сајту ВЈТ, у периоду од 1. 1. 2023. до 31. 12. 2023. године, према посебном периодичном извештају ВЈТ, а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ (2005), укупно су била пријављена 53 лица у Републици Србији, од којих су 62 оштећена малолетна лица.

У односу на овај број пријављених било је спроведено 36 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 30 оптужних аката, а донето је 15 осуђујућих пресуда. Донете су 2 ослобађајуће пресуде. За два осуђена изречена је казна затвора у трајању од по 6 месеци и са роком провере од 2 године, једном лицу је изречена казна кућног затвора у трајању од 10 месеци и мера забране приближавања и комуникације са оштећеним у трајању од 2 године, једном лицу је изречена казна затвора у трајању од 3 месеца са роком провере од једне године, а једном казна затвора у трајању од 4 месеца са роком провере од 2 године. У наведеном периоду суд је изрекао за још 6 лица (у различитим поступцима) казне затвора у трајању од по 4 месеца до 10 месеци са роковима провере од једне године, затим једне и по године до две године. Истовремено, за једно лице изречена је и казна затвора у трајању од 4 године са роком провере од 11 месеци и мера безбедности протеривање странца из земље, док је једном лицу изречена и безусловна казна затвора у трајању од 1 године и 6 месеци (Врховно јавно тужилаштво, 2023).

Како се наводи у Периодичном извештају за 2024. годину (Pavlović, 2026), а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ, укупно је било пријављено 35 лица, са 47 оштећених малолетних лица. Исто тако била су спроведена 42 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 15 оптужних аката, а донето је 10 осуђујућих пресуда. Ни током 2024. године ослобађајућих пресуда није било, док су изречене казне затвора у трајању од 3 месеца до 8 месеци, са роковима провере од једне до две године, док је једном лицу изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи (Врховно јавно тужилаштво, 2024).

Током 2025. године, према Посебном извештају ВЈТ (Павловић, 2026), а у односу на кривично дело из члана 193, из става 2 КЗ, укупно је било пријављено 68 лица, са 70 оштећених малолетних лица. Исто тако била су спроведена 64 поступка у којима су се спроводиле доказне радње (и истраге), након чега је поднето 8 оптужних аката, и донете су 4 осуђујуће пресуде. Донете су 4 условне осуде, и то у две 4 месеца затвора са роком проверавања 1–2 године, као и две условне осуде са 3 месеца затвора са роком проверавања од 1 године. Ослобађајућих пресуда није било (Врховно јавно тужилаштво, 2025).

Током писања овог рада нисмо имали приступа, нити су јавно објављени подаци о прекршајном кажњавању извршилаца неке од радњи занемаривања детета, као што је прекршајно кажњавање родитеља због

непохађања наставе, просјачења деце и друго, што би могло да ову елаборацију учини потпунијом. Целина сагледавања радњи извршења код занемаривања детета омогућава да сагледамо да ли је заштита најбољег интереса детета комплементарна, координисана и пропорционална, што је једини начин спречавања његове (даље) виктимизације.

Кривично законодавство Републике Србије задржало се углавном на инкриминацији кривичног дела *Запуштање и злостављање малолетног лица*, уз мање измене у последњих неколико деценија. Проблем код овог кривичног дела јесте и то што се налази у групи кривичних дела против брака и породице, који егзистирају у различитим друштвеним околностима, али и у породици чија се улога значајно мења у односу на тренутак када је инкриминација вршена (Pavlović, 2026). Последице по децу због промена у породици и око породице (и не само те промене) биће све видљивије. Породичне и друштвене вредности мењају се и због све већег уплива технолошких достигнућа у свакодневни живот, промене стандарда и достигнутог нивоа људских права и друго. Иако се у самом раду даје повећан значај криминолошком и виктимолошком приступу у обради насловљене теме, то не значи да у овом тренутку заговарамо тезу формирања посебне групе кривичних дела против деце. Приступ таквом ставу захтевао би многобројне измене и допуне кривичног законика, што у овом тренутку није реално. Док не уђемо у такву реформу, прихватамо постојећи систем кривичног законика, који је заснован на заштити одређених правних добара, а то је у конкретном случају породица, а не лично својство жртве (дете).

Ово кривично дело неоправдано је изостало из фокуса интересовања јавности. Један од разлога могао би бити и увођење кривичног дела насиље у породици, које делимично обухвата и радњу извршења злостављања и занемаривања (Јовановић, 2010), а делимично и због стандарда који није до краја дефинисан (грубо занемаривање), а делом и због тога што се тражи узрочно-последична веза између занемаривања и стања запуштености, коју је углавном врло тешко доказати. Кривично дело из члана 193 *Запуштање и злостављање малолетног лица* има два става. У првом се говори о запуштању, односно о грубом занемаривању детета (*delictum proprium*). Обавеза збрињавања и васпитавања обухвата родитеље, старатеље, усвојιοце и друга лица која имају ову дужност. Запређена је казна затвора до три године.

Други став члана 193 КЗ (2005) говори о злостављању малолетног лица од стране родитеља, усвојιοца, стараоца или другог лица које малолетно лице злоставља или принуђава на претеран рад или рад који

не одговара узрасту малолетног лица или на просјачење или пак из користољубља приморава дете на вршење других радњи непримерених његовом узрасту. За радње извршења из овог става запрећена је казна затвора од три месеца до пет година. Прегледом релевантне литературе и одређеног броја објављених истраживања, нисмо видели да се у судској пракси помињу поступци према члану хранитељске породице и принуђавање на претеран рад деце из хранитељских породица у сеоским домаћинствима, што је питање које ће захтевати посебну криминолошку и виктимолошку обраду у неком од истраживачких радова (Pavlović, 2026).

Да би се у пракси ово кривично дело лакше идентификовало и квалификовало као кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица из члана 193 КЗ (2005), неопходно је у наредном периоду додатно радити на едукацији како органа откривања тако и органа гоњења и суда. Тумачење и методологија права, уз непосредну примену Конвенције о правима детета и одговарајућих протокола значи да се код анализе чињеничног стања морају узети у обзир савремени стандарди заштите права детета, који значе обезбеђене минималне услове за физички, психички и социјално-здравствени развој, јер без њиховог присуства већ говоримо о грубом занемаривању детета. Како би рекао Џон Стјуарт Мил, према *harm principle*, кривичноправна реакција увек је оправдана када постоји конкретна или предвидива штетна последица по дете, чак и ако таква последица није наступила.

5. Закључна разматрања

Посматрајући број од 178 деце жртава насиља у периоду од 2023. до 2025. година, за извршено кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица из члана 193, из става 2, у вези са ставом 1 Кривичног законика (подаци ВЈТ), не можемо да издвојимо ниједан општији податак о броју злостављене и занемарене деце у Србији у наведеном периоду. Овај број није коначан, јер број процесуираних извршилаца овог кривичног дела за основни облик извршења грубог занемаривања (насиља) над децом није званично доступан. Чак се ни упоредном методом не може доћи до приближнијих података јер поједине установе социјалне заштите немају приступачне електронске базе података, на основу којих би се могли пронаћи сви активни случајеви у наведеном периоду. На тај начин број случајева насиља над децом диктиран је неким другим изворима података,

који нису обухваћени научним методама, већ често зависе од сарадње са запосленима у Центрима за социјални рад или са медијским написима.

Критеријуми перцепције насиља над децом нису уједначени, што је додатни проблем. Присутни су многобројни стереотипи и предрасуде, што додатно отежава проналажење података, али и пријављивање ових кривичних дела. Један од стереотипа јесте тај да су рани (малолетнички) бракови међу ромском популацијом део њихове културе и традиције (Krstinić, Počuča & Šarkiћ, 2024), а не искривљена слика стварности и злостављање (углавном) девојчица од стране чланова породице или других лица (Јовановић, 2022). Учесталост виктимизације код занемаривања није проверљива категорија, јер се често у свратиштима не налазе потпуни подаци о деци која у њих долазе. Без обзира на то о којој територији службе социјалне заштите се ради, динамика и начини рада указују на то да се случајеви занемаривања деце откривају тек по добијању пријаве од стране блиских особа или од школе. Не би било коректно рећи да је оваква пракса резултат неангажованости запослених, већ да често зависи и од лимитираности људских ресурса који су запослени у установама.

На тај начин можемо рећи да су представљене бројке о броју донетих правноснажних одлука бројке које су доступне, али не и тоталне бројке. Општи закључак се овим бројевима не би мењао, али би дао можда другачије податке о томе колико је деце у ризику и којег су узраста та деца. Обрађене пресуде најбољи су показатељ немоћи истраживача да због правила о анонимизацији изнесе податке о угрожености деце одређених узраста. Дакле, узраст детета не можемо доводити ни у какву везу са појавом физичког, психолошког злостављања или занемаривања.

Обрађујући релевантну литературу и прегледане пресуде, стиче се утисак да је откривање насиља над децом по службеној дужности доста ретко, без потпуне стратегије и утврђених критеријума. Ово се односи не само на полицију, већ и на Центре за социјални рад и школе. Међутим, да ситуација није толико лоша у односу на злостављање и занемаривање деце у Србији, може да се илуструје кроз тврдњу да мере заштите од насиља у породици (Породични закон, 2005; Закон о прекршајима, 2013) дају одређене могућности ефикасне заштите. Да би се ипак утврдило право стање ствари, неопходно је анализирати тренутне потребе, могућности прокламованог и реализованог нивоа заштите деце као жртава насиља – занемаривања и злостављања.

Узимајући у обзир кривичноправне реакције и донете одлуке у прегледаним предметима, али и статистике из извештаја Врховног јавног тужилаштва, не можемо заузети општији став о томе какве су санкције

судови изрицали у оквиру предвиђеног максимума и минимума. Заправо, у случају запуштања и злостављања малолетног лица на основу члана 193, става 1 Кривичног законика, стичемо утисак да је јавно тужилаштво задовољно донетим одлукама, јер се у већини кривичних предмета одрекло права на жалбу.

На основу емпиријски непоузданог метода истраживања у установама социјалне заштите (интервју са запосленима), можемо констатовати да у пракси нису регистровани тешки облици виктимизације деце од злостављања и занемаривања. Нерегистровано насиље, међутим, не значи да га нема, већ да можда нема довољно доброг механизма за његово откривање. Ако овако произвољни закључак оставимо по страни у научном раду, његово изношење представља опомену да је мапиран проблем евидентирања, препознавања и процесуирања који треба да се решава. Питања превентивних напора, непрепознавање насиља или недовољно усклађена законска регулатива неки су од елемената који остају као реалан став аутора. Само дугорочним планирањем у области спречавања виктимизације деце од злостављања и занемаривања доћи ћемо до задовољавајућег циља, а то је заштита деце и стварање здравог друштва. До овог циља може се доћи не кроз појединачне активности субјеката надлежних у области спречавања злостављања и занемаривања деце, већ искључиво кроз институционалне одговоре и уједначен систем заштите. У тој заштити од виктимизације, ефикаснији превентивни рад и стална едукација професионалаца требало би да допринесе томе да се број запуштене и злостављане деце сведе на најмању меру.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис / додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању / одобрење надлежног органа

Није применљиво.

Pavlović Zoran

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary
in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

CHILD ABUSE AND NEGLECT – PREVENTION AND CRIMINAL LAW RESPONSE

ABSTRACT: Child abuse and neglect are phenomena that have been at the center of public and professional debates on the protection of children's rights over the past several decades. The introductory part of the paper provides a conceptual definition of abuse and neglect, addresses the determination of age limits in relation to children, and examines the effects that abuse and neglect have on children. The second part discusses various approaches to identifying the modalities of child abuse and neglect, including the standard of gross neglect. The third part focuses on preventive activities and provides an analysis of the advantages and disadvantages of home monitoring of a child's family from (pre-)birth. The criminal law response to child abuse and neglect is accompanied by a research component in which the author analyzes available official statistical data and draws conclusions regarding the overall number of criminal offences involving child abuse and neglect. The paper also offers suggestions for possible improvements in the field of prevention and reviews collected judgments, as well as the difficulties associated with assessing insufficiently valid data for drawing more general conclusions. The concluding discussion presents proposals for improving the current state of child protection from violence, particularly through preventive measures, trained professionals, and the establishment of a comprehensive system for protecting children from victimization.

Keywords: *child abuse and neglect, preventive measures, protection system.*

Литература

1. Duggan, A., Fuddy, L., Burrell, L., Higman, S. M., McFarlane, E., Windham, A., & Sia, C. (2004). Randomized trial of a statewide home visiting program to prevent child abuse: Impact in reducing parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 28(6), pp. 623–643. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2003.08.008>
2. Gessner, B. D. (2008). The effect of Alaska's home visitation program for high-risk families on trends in abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 32(3), pp. 317–333. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.08.004>
3. Giardino, A., & Knipping, D. (2010). *Assessment of the nourishment efficiency using a Bayesian modelling approach: Case study: North Holland*. Deltares. Приступљено 5. 5. 2026. https://publications.deltares.nl/1206171_003a.pdf
4. Закон о прекршајима. *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16, 98/16 – одлука УС, 91/19, 91/19 – др. закон и 112/22 – одлука УС
5. Ишпановић-Радојковић, В., & Игњатовић, Т. (2011). Облици и показатељи злостављања и занемаривања. У: Ишпановић-Радојковић, В. (ур.), *Заштита детета од злостављања и занемаривања: Примена општег протокола* (стр. 22–50). Београд: Центар за права детета
6. Јовановић, С. (2010). *Правна заштита од насиља у породици*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања. Приступљено 5. 5. 2026. <http://repozitorijum.pravnifakultet.edu.rs/id/eprint/562>
7. Јовановић, С. (2022). „Дечји бракови“ у сенци кривичних дела. *Crimen*, 13(1), стр. 48–63. <https://doi.org/10.5937/crimen2201048J>
8. Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *JAMA*, 181(1), pp. 17–24
9. Коларић, Д. (2026). Малолетна лица као пасивни субјекти/жртве кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите. У: Симовић М., & Грбић Павловић, Н. (уред.), *Дјеца и малолетници у казненом праву: Зборник радова са међународне научностручне конференције* (стр. 8–41). Бања Лука: Министарство правде Републике Српске; Истраживачки центар; Јавна установа Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској; Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу. <https://doi.org/10.7251/CEST1726008K>

10. Кривични законик. *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 и 94/24
11. Krstinić, D., Počuča, M., & Šarkiћ, N. (2024). Underage marriage: A comparative analysis. *Pravo – teorija i praksa*, 41(2), pp. 6–22. <https://doi.org/10.5937/ptp2402006K>
12. MacLeod, J., & Nelson, G. (2000). Programs for the promotion of family wellness and the prevention of child maltreatment: A meta-analytic review. *Child Abuse & Neglect*, 24(9), pp. 1127–1149. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00178-2](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00178-2)
13. Mandić, P., & Stojaković, P. (1984). Contemporary educational psychology in Yugoslavia: A review of research. *Contemporary Educational Psychology*, 9(3), pp. 207–213. [https://doi.org/10.1016/0361-476X\(84\)90024-9](https://doi.org/10.1016/0361-476X(84)90024-9)
14. Павловић, З. С. (2013). *Сексуална злоупотреба деце: Криминолошки и кривичноправни аспект*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
15. Pavlović, Z. (2022). Protecting the rights of the unborn child. In: Pavlović, Z. (ed.), *Yearbook No. 5, Human Rights Protection: From childhood to the right to a dignified old age: Human rights and institutions* (pp. 257–273). Novi Sad: Provincial Protector of Citizens – Ombudsman; Belgrade : Institute of Criminological and Sociological Research
16. Pavlović, Z. (2024). Multiple homicide and the public's perception. In: *The right to life and body integrity* (pp. 201–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research; Novi Sad: Bar Association of Vojvodina <https://doi.org/10.47152/ns2024.8>
17. Pavlović, Z. (2024a). Rights of victims of hate speech and crime: European standards. In: Kolaković-Bojović, M., & Stevanović, I. (eds.), *The position of victims in the Republic of Serbia: Thematic conference proceedings of international significance* (pp. 211–220). Belgrade: Institute of Criminological and Sociological Research. <https://doi.org/10.47152/palic2024.15>
18. Павловић, З. (2026). Кривичноправна заштита детета од запуштања и злостављања. У: Симовић М., & Грбић Павловић, Н. (уред.), *Деца и малолетници у казеном праву: Зборник радова са међународне научностручне конференције* (стр. 42–56). Бања Лука: Министарство правде Републике Српске; Истраживачки центар; Јавна установа Центар за едукацију судија и јавних тужилаца у Републици Српској; Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу.

- <https://doi.org/10.7251/CEST1726008K> <https://doi.org/10.7251/CEST1726042P>
19. Petković, N., & Pavlović, Z. (2016). Some problems in use of the Questionnaire for the assessment of risk for those sentenced to imprisonment for up to three years. *Temida*, 19(1), pp. 161–180. <https://doi.org/10.2298/TEM1601161P>
 20. Породични закон. *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15
 21. *Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања*. (n.d.). Параграф. Приступљено 5. 5. 2026 https://www.paragraf.rs/propisi/opsti_protokol_za_zastitu_dece_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html
 22. Стојановић, З. (2019). *Коментар Кривичног законика: Према стању Кривичног законика од 1. децембра 2019. године и према стању законодавства од 21. маја 2019. године*. Београд: Службени гласник
 23. Stringer, R. (2012). From victim to vigilante: Gender, violence, and revenge in *The Brave One* (2007) and *Hard Candy* (2005). In: Radner, H. & Stringer, R. (eds.), *Feminism at the movies: Understanding gender in contemporary popular cinema* (pp. 268–282). New York: Routledge
 24. Врховно јавно тужилаштво. (2023). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2023>
 25. Врховно јавно тужилаштво. (2024). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2024>
 26. Врховно јавно тужилаштво. (2025). *Извештај о поступању по кривичним делима на штету малолетних лица*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://jtpraksa.rjt.gov.rs/periodicni-izvestaji2025>
 27. World Health Organization. *Child maltreatment*. Приступљено 5. 5. 2026. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>